

Helsingin vanhusneuvoston arviointi Helsingin vanhustalouden riittävydestä ja laadusta vuoden 2019 osalta

1. Arvioinnin tausta

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) (myöhemmin vanhustalovelvollisuuslaki) 6 §:n mukaan [...] kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on vuosittain arvioitava iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen riittävyttä ja laatua alueellaan. Palvelujen laadun ja riittävyden arvioimiseksi kunnan on kerättävä säännöllisesti palautetta palveluja käyttäviltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä. Lisäksi kunnan on koottava tiedot palveluihin käytetyistä taloudellisista voimavaroista sekä henkilöstön määrästä ja koulutuksesta. Arvioinnissa on lisäksi otettava huomioon sosiaaliamiehen vuosittaisessa selvityksessä esitetyt havainnot.

Vanhustalovelvollisuuslain 11 §:ssä säädetyn mukaisesti vanhusneuvosto on otettava mukaan tämän lain 5 §:ssä tarkoitetun suunnitelman valmisteluun ja 6 §:ssä tarkoitettuun arviointiin.

Vanhusneuvoston työvaliokunta teki joulukuussa 2018 sote-toimialalle aloitteen arvioinnin tekemisestä. Sote-toimiala kuitenkin katsoi tuolloin, että olemassa olevat palvelujen arviointikäytännöt ovat riittävät.

Helsingin kaupungin tarkastuslautakunta käsitteli vanhustalovelvollisuusarviointikertomuksessaan vuodelta 2019 ja totesi: ”Sosiaali- ja terveystoimialan tulee laatia yhdessä vanhusneuvoston kanssa vuosittain arviointi iäkkäiden sosiaalipalveluiden riittävydestä ja laadusta kaupungin päätöksenteon, taloussuunnittelun ja hyvinvointiraportoinnin tueksi.”

Kesäkuussa 2020 sovittiin, että arviointi tehdään syksyllä ja vanhusneuvosto toimitti arviointia varten pohjan. Palvelujen riittävyden ja laadun lisäksi päätettiin käsitellä asiat, jotka vanhusneuvosto oli nostanut esiin sosiaali- ja potilasasiamiesten vuoden 2019 raportista antamassaan lausunnossa. Kaupunginhallitus kehotti päätöksessään 17.8.2020 sosiaali- ja terveystoimialaa ryhtymään toimenpiteisiin lausunnoissa (vanhus- ja vammaisneuvostojen lausunnot) todettujen epäkohtien korjaamiseksi.

Arviointi sovittiin toteutettavaksi vanhusneuvoston kokouksessa 11.11.2020.

2. Arvioinnin toteutus

Helsingin vanhusneuvosto käsitteli asiaa (etä-)kokouksissaan 11.11.2020 ja 9.12.2020. Kokouksessa 11.11.2020 käytiin läpi sote-toimialan tekemä kooste, joka oli jaettu vanhusneuvostolle. Vanhusneuvoston esittämään pohjaan oli koottu toimialan vastaukset eri palvelujen osalta. Lisäksi sote-toimiala esitti kommenttinsa asi-

oihin, jotka vanhusneuvosto oli esittänyt lausunnossaan sosiaali- ja potilasasiamiesten raportista. Kokouksessa olivat mukana vanhuspalvelujen johto: arviointitoiminnan johtaja, kaikki neljä palvelualueiden johtajaa, johtajalääkäri ja asiantuntijoita. He esittelivät vastauksia oman vastualueensa osalta ja vanhusneuvoston jäsenet esittivät niihin liittyviä kysymyksiä ja kommentteja. Keskusteluun käytettiin kaksi tuntia.

Keskustelun perusteella kirjattiin tärkeimmät huomion- ja huolenaiheet. Vanhusneuvoston kannanotto asioihin päätettiin käsitellä kokouksessa 9.12.2020. Luonnos kirja- tuista asioista lähetettiin vanhusneuvostolle ja sote-toimialan edustajalle kokousma- teriaalin yhteydessä. Kokouksessa 9.12. käytiin muistio läpi ja sovittiin etenemisestä sote-toimialan ja vanhusneuvoston yhteistyönä.

3. Vanhusneuvoston kannanotto

Vanhusneuvosto totesi kannanottonaan saatujen tietojen perusteella seuraavaa:

”Koronavaihe tekee arviointitilanteen v. 2020 poikkeukselliseksi. Arviointi kohdistuu lähtökohtaisesti vuoteen 2019. Ajankohtainen tilanne on tärkeä ottaa huomioon, joten arviointia ei rajata pelkästään v. 2019. Jatkossa (tulevina vuosina) tulisi käyttää vertailukohteena vuotta 2019, jolloin tilanne oli ns. normaali.

Palvelukeskustoiminta

Vuoden 2020 tilanne tuo esiin yhteisöllisen toiminnan tärkeyden. Pandemiara- joitusten väistyttyä tärkeä huolehtia siitä, että asiakkaat löytävät palvelut.

Palvelukeskustoiminnan tulee olla liikenteellisesti saavutettavaa jouk- koliikenteen, kevyen liikenteen ja oman auton käyttäjille. Käsitteitä (seniorikeskus, palvelukeskus) tulisi selkeyttää, ettei terminologia vai- keuta palvelujen löytymistä. Toiminnan kehittämisessä v. 2021 tulee tarttua asioihin, jotka ovat pandemian takia viivästyneet.

Palvelukeskuksissa tulee olla jatkossa paremmin vesiliikuntaa. Vesilii- kunta on monipuolisesti hyvinvointia edistävää toimintaa, josta Hel- singissä on niukkuutta. Palvelukeskustoimintaa on lisättävä, jotta sitä on kaikkien saatavilla. Miten palvelukeskusverkosto täydentyy lähi- vuosina?

Palvelukeskusten tilojen varaaminen asukkaiden ja järjestöjen käyt- töön on pitkäaikainen tavoite, joka on edistynyt liian hitaasti.

Etäpalvelujen lisääminen

Palvelukeskustoiminnassa, päivätoiminnassa, kotihoidossa ja omaishoidon tu- kemisessa on lisätty etäpalveluja ja -hoitoa. Ne ovat hyvä lisä, mutta henkilö- kohtainen palvelu, vuorovaikutus ja oman kodin seinien ulkopuolelle pääsy

ovat tärkeitä henkilölle itselleen ja omaishoitajalle. Vaarana on myös, että etäpalvelujen korostus ja niihin nojautuminen lisäävät eriarvoisuutta.

Päivittäisten asioiden hoitaminen (esim. laskujen maksaminen, aikojen varaaminen) on monelle kotihoidon asiakkaalle liian vaikeaa, koska he eivät voi käyttää sähköisiä palveluja. Digituen kehittäjiä ja kotihoidon tulee yhdessä etsiä uusia ratkaisuja heidän auttamisekseen.

Omaishoito ja kotihoito

Omaishoitajien vapaapäivien käytön lisääminen on ollut tavoitteena pitkään. Vaihtoehtoja on lisätty, minkä tulisi näkyä käyttäjien osuuden lisääntymisenä.

On huolestuttavaa, että vapaapäiviä käyttää edelleen vain reilu puolet siihen oikeutetuista ja vain 71% vastaajista omaishoidon asiakaskyselyssä totesi, että perheellä on sopiva palvelukokonaisuus.

Vapaapäivien käyttävien ja palvelujen tyytyväisten osuus pitää saada nousemaan.

Kotihoidon kattavuus on laskenut. Ympäri vuorokautisen hoidon paikkojen vähentäminen lisää entisestään painetta kotihoidolle niin asiakkaiden määrän kuin avun tarpeen suhteen. Kotihoidon työntekijät ovat kysyneet toimimaan olosuhteisiin nähden hyvin, mistä he ansaitsevat kiitosta.

Ympäri vuorokautinen hoito, sairaala, päivystys ja pyöröovi-ilmio

Ympäri vuorokautisen palvelun paikkoja ei saa vähentää ennen kuin kotihoitoon henkilöstötilanne paranee.

Hoidon ja palvelun laadusta tulee olla tietoja saatavilla avoimesti ja ymmärrettävällä tavalla. Omaisten tietotarpeisiin tulee vastata, jotta luottamus paranee. Vuorovaikutukseen omaisten ja henkilökunnan välillä tarvitaan parempia keinoja. On tärkeää, että potilaat ja omaiset tietävät, miten toimia, jos kokevat epäkohtia. Ohjeiden ja yhteystietojen pitää olla helposti saatavilla. Yhteydenottojen määrä on tärkeä mittari.

Päivystykseen ja osastohoitoon siirtymisen sanotaan tuovan riskin. On hyvä tavoite, että päivystykseen ei lähetetä herkästi, vaan avun tarve tutkitaan muulla tavoin. Kynnys ei saa silti nousta liian korkeaksi. Myös kotiin jääminen tai liian nopea kotiutus sisältää aina riskin, etenkin kun kotihoito on niin vaikeassa tilanteessa. Riskiä ei saa ulkoistaa kotihoidon ja omaisten harteille.

Nopeita kotiutuksia perustellaan sillä, että sairaalahoidossa on passivoitumisen vaara ja pienikin liikkuminen edistäisi kuntoutumista. Liikkua pitäisi kiivasta huolimatta. Mutta onko tietoa siitä, että kotona liikkuminen toteutuu? Jos ihminen jää kotiin yksin, nopea kotiutus voi pikemminkin vähentää liikkumista. Tarvitaan tukea ja kannustusta, jotta ihminen osaa ja uskaltaa lähteä liikkeelle. Liian nopeat kotiutukset ilman riittävää kotihoitoa ja muuta tukea pahentavat pyöröovi-ilmiötä.

Pyöröovi-ilmiötä tulee seurata järjestelmällisesti. Sen kitkemiseen on tehtävä selvät tavoitteet ja etenemisestä tulee raportoida avoimesti.

Kotiutuksia sairaaloista ei pidä tehdä pelkästään lääketieteelliset seikkojen perusteella, vaan on selvitettävä tilanne kotona, esim. yksinäisyys, ravinnon ja lääkkeiden saanti ja toteutuuko kotona liikkuminen.”

4. Yhteisarvioinnin toteutuminen ja jatko

Vanhusneuvosto piti etukäteen saatuja selvityksiä ja kokouksessa saatuja asiantuntijoiden esittelyjä hyvinä. Keskustelussa esitettyihin kysymyksiin saatiin vastaukset ja vanhusneuvosto piti yhteistä keskustelua hyödyllisenä ja perusteellisenä.

Sote-toimialan näkökulmasta vanhusneuvoston esiin nostamat asiat olivat tärkeitä seurannan kohteita. Yhteistä arviointia pidettiin onnistuneena.

Yhteisesti sovittiin, että uusi tilannekatsaus, jossa on tiedot vuoden 2020 osalta, tehdään huhtikuun kokouksessa. Jatkossa arviointi tulee koskemaan myös gerontologista sosiaalityötä ja Seniori-infoa. Lisätietoja vanhusneuvoston tärkeiksi nostetuista asioista, kuten palvelukeskusverkostosta, saadaan ennen sitä. Kuntavaalien jälkeen nimettävä uusi vanhusneuvosto käsittelee asiaa syksyllä 2021.

Helsingin vanhusneuvosto

Laura Varjokari
puheenjohtaja

Outi Paulig
sihteeri